

2015-10-19

Likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling

2015/2016

Innehåll

Grunduppgifter	3
Lagar och regler	4
Delaktighet – barn, vårdnadshavare och personal.....	5
Utvärdering.....	6
Kartläggning.....	7
Främjande insatser.....	8
Förebyggande åtgärder	9
Rutiner för akuta situationer.....	10
Begrepp	11
Diskrimineringsgrunder	13
Barnintervjuer Bilaga 1	17
Enkät till föräldrar Bilaga 2.....	19
Anmälan till förskolechef Bilaga 3	20
Veckoreflektion med arbetslag Bilaga 4	22
Checklista Bilaga 5.....	23
Årshjul för arbete med likabehandlingsplan Bilaga 6.....	24

Grunduppgifter

Verksamhetsform som omfattas av planen

Förskola

Ansvariga för planen

Förskolechefen har det övergripande ansvaret för att likabehandlingsarbetet aktivt bedrivs, utvärderas och utvecklas på förskolorna. Enhetens värdegrundsgrupp har särskilt ansvar att utveckla och involvera övrig personal på förskolan i arbetet och utvärderingen på gemensamma forum. All personal ansvarar för att likabehandlingsplanen är levande på förskolan och aktivt värna om allas lika värde.

Planen gäller från

2015-08-01

Planen gäller till

2016-07-31

Vår vision

Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Förskolan ska vara rolig, trygg och lärorik.

Lagar och regler

DO har tillsyn över diskrimineringslagen och Barn- och Elevombudet vid skolinspektionen har tillsyn över den del i skollagen som rör kränkande behandling.

(Lika rättigheter i förskolan – handledning s. 60-61)

Utdrag ur FN:s barnkonvention

Artikel 2: Alla barn har lika värde och lika rättigheter. Inget barn ska diskrimineras. Det innebär bland annat att barn inte får diskrimineras på grund av exempelvis härkomst, funktionsnedsättning eller religion. Vidare får barn inte diskrimineras i förhållande till vuxna eller andra barn.

Artikel 3: Barnets bästa ska komma i främsta rummet, i alla situationer där åtgärderna på något vis påverkar barn. Det gäller till exempel barnets utbildning, välfärd och hälsa.

Artikel 6: Handlar om att skapa en miljö för barnet som ger bästa tänkbara möjligheter till överlevnad och utveckling.

Artikel 12: Handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som gäller barnet.

Artikel 19: Alla barn har rätt att skyddas mot fysiskt och psykiskt våld, utnyttjande och vanvård när de är i föräldrars, andra vårdnadshavares eller annan persons vård. Samhället ska ha olika sociala program för att ge barnet och den som har hand om barnets stöd, liksom på andra sätt arbeta förebyggande.

Regelverk

Bestämmelser i **Skollagen (2010:800)** och **Diskrimineringslagen (2008:567)** ställer krav på att varje verksamhet som omfattas av lagen bedriver ett målinriktat arbete för att främja barns lika rättigheter och möjligheter och för att förebygga trakasserier och kränkande behandling.

Detta arbete ska återspeglas i en plan mot diskriminering och kränkande behandling som årligen skall upprättas i verksamheten. I planen ska framgå hur arbetet för att främja likabehandling genomförs, hur arbetet med för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling genomförs och rutiner för det åtgärdande arbetet.

Delaktighet – barn, vårdnadshavare och personal

Barnens delaktighet

Varje år intervjuas barnen 3-6 år för att höra hur de upplever tryggheten på förskolan. Barnen är delaktiga i samtal utifrån situationer som sker i den dagliga verksamheten. Vi pratar om likabehandlingsplanen tillsammans med barnen.

Vårdnadshavarnas delaktighet

Vårdnadshavare ges möjlighet att påverka och vara delaktiga i olika forum som informations- och samtalsforum, den dagliga kontakten och genom en årlig enkätundersökning om likabehandlingsplanen. Likabehandlingsplanen finns att läsa på förskolans hemsida samt tillgänglig på förskolan.

Personalens delaktighet

Förskolechef och ansvarig i värdegrundsgrupp ansvarar för att ny personal introduceras i likabehandlingsplanen och värdegrundsarbetet i enheten. Värdegrunden och likabehandlingsarbetet diskuteras kontinuerligt på förskolans gemensamma forum, arbetsplatsträffar och kompetensutvecklingsdagar.

Utvärdering

Beskriv hur fjolårets plan har utvärderats

Barnintervjuer, föräldraenkät samt diskussioner i arbetslaget.

Delaktiga i utvärderingen av fjolårets plan

Barn, föräldrar och pedagoger.

Resultat av utvärderingen av fjolårets plan

Vi har lånat mycket böcker om olika familjekonstellationer och även på olika språk.

Vi har blivit bättre på att introducera likabehandlingsplanen för föräldrar och ny personal.

Vi behöver bli bättre på att följa årsplanen för likabehandlingsarbetet, bl a för att inte missa barnintervjuer och att lämna ut föräldraenkäterna.

Det har varit många olika papper att fylla i vilket har lett till att kartläggningen inte har gjorts fullt ut. För att göra det enklare har vi gjort om kartläggningen för att skapa kontinuerlighet.

När vi uppmärksammar andra länder och religioners högtider och flaggor, får vi inte missa någons, så vi inte skapar utanförskap, rutiner för detta behöver skapas.

Årets plan ska utvärderas

Senast 2016-05-31

Beskriv hur årets plan ska utvärderas

Under vårterminen 2016 skall planen utvärderas av all personal på Hantverkarens förskola. Vi gör avdelningsvis en sammanfattning av kartläggningen som vi presenterar på husmötet.

Sedan skriver vi ett gemensamt resultat för båda avdelningarna.

Ansvarig för att årets plan utvärderas

Catherine Molander, Kristin Gezelius och Jenny Tegnér

Kartläggning

Kartläggningsmetoder

- Intervjuer med barnen under vårterminen (se bilaga 1).
- Föräldraenkät i samband med utvecklingssamtal (se bilaga 2)
- Rapport om kränkande behandling.
- Kontinuerliga reflektioner i arbetslaget varje vecka utifrån observationer i verksamheten (se bilaga 4).
- Checklista normkritik (se bilaga 5)
- Årshjul likabehandlingsarbetet (se bilaga 6)

Områden som berörs i kartläggningen

Kränkande behandling, Kön, Könsidentitet eller könsuttryck, Etnisk tillhörighet, Religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Hur barn och föräldrar har involverats i kartläggningen

Barn kommer att intervjuas under vårterminen 2016. Föräldrarna kommer under utvecklingssamtalen att delges informationen från intervjuerna. Föräldrarna ges möjlighet att delta i föräldraenkät.

Hur personalen har involverats i kartläggningen

All personal deltar i kartläggningen och analysen. Personalen diskuterar observationer och förhållningssätt på förskolans gemensamma forum.

Främjande insatser

Främjande arbete handlar om att identifiera och stärka de positiva förutsättningarna för likabehandling och respekten för allas värde.

Områden som berörs av insatsen

Kränkande behandling, kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning och ålder.

Mål och insats

Mål:

Närvarande pedagoger, i leken, konflikter, vardagliga rutinsituationer.

Värdegrundsarbetet ska vara synligt på Hantverkarens förskola.

Uppföljning: intervjua barnen om trivsel en gång per termin.

Vid husmöten ska likabehandlingsarbetet finnas med på dagordningen.

Insats:

Personalen ska finnas med och vara tillgänglig för alla barn inne på avdelningarna och ute på gården.

All personal ska ha kunskap om läroplanens värdegrund och vara insatt i vår likabehandlingsplan.

Att arbeta med värdegrunden på samling med hela förskolan en gång i veckan.

Att använda litteratur om olika familjekonstellationer, religioner och kulturer.

Att inte bara fokusera på svenska traditioner utan även traditioner från andra kulturer.

Att benämna barnen vid namn, inte pojkar och flickor.

Ansvarig

All personal på Hantverkarens förskola.

Förebyggande åtgärder

Områden som berörs av åtgärden

Kränkande behandling, kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning och ålder.

Mål och åtgärd

Mål:

Vi ska skapa möjligheter att få vara olika

Åtgärd:

Gemensamt arbete ”likabehandling – barns rättigheter”

Se över lekmiljön ur ett könsperspektiv

Veckoreflektioner med arbetslaget

Rutiner för akuta situationer

Policy

Det ska råda nolltolerans mot trakasserier och kränkande behandling i vår förskola

Rutiner för att tidigt upptäcka trakasserier och kränkande behandling

Personalen håller god uppsikt över alla platser där barn lekar inom- och utomhus.

Personal som barn och föräldrar kan vända sig till

Barn kan vända sig till all personal på Hantverkaren

Föräldrar vänder sig till ordinarie personal på avdelningen där barnet är placerat eller till förskolechef.

Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av andra barn

Den som upptäcker kränkning ska prata med barnen som är berörda och ta kontakt med det kränkta barnets vårdnadshavare och förskolechef.

Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av personal

- Pedagogen lyssnar och har samtal med berörda barn.
- Förskolechef informeras
- Det kränkta barnets vårdnadshavare informeras
- Händelserapport skrivs.
- Uppföljning med berörda barn, föräldrar och förskolechef.

Rutiner för uppföljning

- Observera barnet/barnen
- Informera övrig personal
- Föra samtal med barnen
- Återkoppla till berörda vårdnadshavare
- Detta tas upp snarast på avdelningsmöte, om så är nödvändigt även på husmöte.
- Beräknad tid - inom en månad

Rutiner för dokumentation

- Händelserapport skrivs av den som har upptäckt eller har blivit informerad av vårdnadshavare om kränkande behandling eller trakasserier.
- Händelserapport lämnas till förskolechef.

Ansvarsförhållande

Pedagoger på avdelningen där barnet/barnen är placerat/placerade.

Begrepp

Diskriminering

Diskriminering är när skolan på osakliga grunder behandlar ett barn sämre än andra barn och behandlingen har samband med diskrimineringsgrunderna kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, eller ålder. Diskriminering kan vara antingen direkt eller indirekt.

Direkt diskriminering

Med direkt diskriminering menas att ett barn missgynnas och det har en direkt koppling till någon av diskrimineringsgrunderna. Ett exempel kan vara när en flicka nekas tillträde till en förskola med motiveringen att det redan går så många flickor på den aktuella förskolan.

Indirekt diskriminering

Indirekt diskriminering sker när en skola tillämpar en bestämmelse eller ett förfaringsätt som verkar vara neutralt, men som i praktiken missgynnar en elev på ett sätt som har samband med diskrimineringsgrunderna.

Om exempelvis alla barn serveras samma mat, kan skolan indirekt diskriminera de elever som på grund av religiösa skäl eller på grund av en allergi behöver annan mat.

Trakasserier och kränkande behandling

Gemensamt för trakasserier och kränkande behandling är att det handlar om ett uppträdande som kränker ett barns värdighet. Några exempel är behandling som kan vara slag, öknamn, utfrysning och kränkande bilder.

Trakasserier

Trakasserier definieras i diskrimineringslagen som ett uppträdande som kränker en elevs värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna (jämför kränkande behandling nedan).

Det kan bland annat vara att man använder sig av förlöjligande eller nedvärderande generaliseringar av till exempel ”kvinnliga”, ”homosexuella” eller ”bosniska” egenskaper. Det kan också handla om att någon blir kallad ”blatte”, ”mongo”, ”fjolla”, ”hora”, eller liknande. Det gemensamma för trakasserier är att de gör att ett barn känner sig hotad, kränkt eller illa behandlad.

Kränkande behandling

Kränkande behandling definieras i skollagen som ett uppträdande som kränker ett barns värdighet, men som inte har samband med någon diskrimineringsgrund.

Sexuella trakasserier

Trakasserier kan också vara av sexuell natur. De kallas då för sexuella trakasserier.

Repressalier

Personalen får inte utsätta ett barn för straff eller annan form av negativ behandling på grund av att vårdnadshavaren har anmält förskolan för diskriminering eller påtalat förekomsten av trakasserier eller kränkande behandling.

Diskrimineringsgrunder

Kön

Med kön avses enligt diskrimineringslagen att någon är kvinna eller man.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering och trakasserier

- En flicka går före en pojke i kön till en förskola med motiveringen att det redan finns en stor majoritet pojkar på förskolan. [diskriminering]
- När barnen leker på gården berättar Peter för sin förskollärare Gunilla att han vill ha en likadan röd mössa som Fatima. Han tycker att den är väldigt fin med små glitterhjärtan på. Gunilla säger skrattande ”Då kanske vi ska kalla dig för Petra, så att de andra inte tror att du är Fatima”. Hon berättar för de andra barnen om det och alla skrattar åt Peter.
[trakasserier på grund av kön]

Könsidentitet eller könsuttryck

Med könsöverskridande identitet eller uttryck avses enligt diskrimineringslagen att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön.

Diskrimineringsombudsmannen har valt att använda sig av begreppen könsidentitet eller könsuttryck eftersom lagens begrepp könsöverskridande identitet eller uttryck signalerar att det som skyddas är en avvikelse från ”det normala”.

Diskrimineringsgrunden ska inte förväxlas med grunden sexuell läggning. Transpersoner kan vara såväl homo-, bi- som heterosexuella.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering eller trakasserier

Sedan ett år tillbaka markerar Erik, 5 år, tydligt att hon helst vill vara flicka och kallas hon och henne. Föräldrarna har gått med på hennes önskemål att bära klänning. En dag är Erik ledsen när pappa kommer till förskolan för att hämta henne. Hon berättar att hon inte fick följa med på utflykt eftersom hon vägrade att ta på sig ett par byxor. Pappa frågar personalen varför Erik skulle byta till byxor och får svaret: ”Det får vara någon måtta med tramset.”

Pappan blir också uppmanad att i fortsättningen klä Erik i ”riktiga kläder” eftersom några barn har börjat reta henne för att hon bär klänning. [diskriminering och trakasserier]

Etnisk tillhörighet

Med etnisk tillhörighet menas enligt diskrimineringslagen nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande.

Alla människor har en etnisk tillhörighet. En person som är född i Sverige kan vara rom, same, svensk, kurd eller något annat. En och samma person kan också ha flera etniska tillhörigheter.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering eller trakasserier

- En förskola med många barn med annan etnisk tillhörighet än svensk ger förtur åt etniskt svenska barn när man tar in nya barn för att inte få en alltför segregerad barngrupp. [diskriminering]
- En av förskollärarna uttalar sig negativt om polacker inför barnen. I barngruppen finns det ett polskt barn som tar illa vid sig. [trakasserier]

Religion eller annan trosuppfattning

Diskrimineringslagen definierar inte religion eller annan trosuppfattning. Enligt regeringens proposition (2002/03:65) bör endast sådan trosuppfattning som har sin grund i eller samband med en religiös åskådning som till exempel buddism eller ateism omfattas av diskrimineringsskyddet. Andra etniska, politiska eller filosofiska uppfattningar och värderingar som inte har samband med religion faller utanför.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering eller trakasserier

- Axel går i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens söndagsskola. Hans dagbarnvårdare säger ”Usch, vilket trams! Ska du bli en sådan där bibelfanatiker?” [trakasserier]
- Salima blir ledsen eftersom några av de andra barnen brukar skratta åt hennes mamma som bär muslimsk huvudduk när hon kommer och hämtar henne. En av barnskötarna tröstar Salima, men vidtar inga andra åtgärder. [trakasserier]

Funktionsnedsättning

Med funktionshinder menas i diskrimineringslagen varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.

DO använder sig av Handisams beteckning funktionsnedsättning – och inte funktionshinder eftersom hindren finns i samhället och inte hos personen.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering eller trakasserier

- Anna som har ADHD får inte börja på samma förskola som sin storebror. Kommunen, som tillämpar syskonförtur, tycker i detta fall att Anna ska börja på en annan förskola. Där finns det andra barn med samma diagnos och personalen har därför kunskap om denna. [diskriminering]
- David har muskeldystrofi som gör att han går klumpigt och ostadigt och har lätt för att falla. Några av barnen brukar reta David och kallar honom ”Snubbelfot”. Personal har hört att han blir retad, men har inte vidtagit några åtgärder. [trakasserier]

Sexuell läggning

Med sexuell läggning avses enligt diskrimineringslagen homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning.

Exempel på händelser som kan vara diskriminering eller trakasserier som har samband med sexuell läggning

- Det har gått bra på förskolan tills James äldre bror kommer på besök. Några av barnen har hört när deras storasyskon i negativa ordalag kallat James bror för bög. Nu får James inte vara med och leka eftersom han har en ”äcklig” storebror. Eftersom en av de vuxna på förskolan hör ordväxlingen utan att reagera känner James att han inte har någon att vända sig till. [trakasserier]
- Johanna är ny på förskolan och ska fylla i sitt familjetråd. Hon får en förtryckt mall där mammans och pappans namn ska fyllas i. Hon vill ha ett nytt papper med mamma och pappa, men får till svar att hon kan stryka över pappa och skriva dit ”den andra tantens” namn. [diskriminering]

Ålder

Med ålder avses enligt diskrimineringslagen uppnådd levnadslängd. Skyddet mot åldersdiskriminering omfattar alla, unga som gamla. Åldersnormen kan se olika ut i olika sammanhang, men generellt drabbas yngre och äldre av diskriminering på grund av ålder. Skyddet gäller alltså även i förskolan.

Det är dock tillåtet att särbehandla på grund av ålder, till exempel om särbehandlingen är en tillämpning av skollagen.

Exempel på händelse som kan vara diskriminering eller trakasserier:

Malte är den enda sexåringen som går kvar i förskolan och inte har börjat i förskoleklass. Det är hans föräldrar som valt det. De andra barnen retar honom ofta för det. [trakasserier]

Barnintervjuer

Bilaga 1

Barnets avdelning och ålder:.....

Tycker du om att vara på förskolan?

.....
.....

Vad vill du göra på förskolan? Får du göra det?

.....
.....
.....

Vad har du lärt dig på förskolan?

.....
.....
.....
.....

Vem leker du med?

.....
.....
.....

Om du vill leka med några som redan leker med varandra, hur gör du då?

.....
.....

.....
.....
Om du redan leker med en kompis och det kommer ett annat barn och vill vara med, hur gör du då?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
När blir du ledsen? Vad gör du då?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
När blir du arg? Vad gör du då?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
När blir du glad? Vad gör du då?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
När blir du rädd? Vad gör du då?

Enkät till föräldrar

Bilaga 2

För att vi ska kunna utvärdera och revidera vår likabehandlingsplan behöver vi er hjälp. Var vänlig och svara på de här frågorna. Tack för hjälpen.

Har du fått information om likabehandlingsplanen?

- JA
- NEJ

Vet du var den finns tillgänglig för dig att läsa?

- JA
- NEJ

Vad inom detta område (vilket handlar om normer, värden, hur man är mot varandra, kränkningar och diskriminering) anser du att förskolan bör titta närmare på/jobba mer med?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Övriga funderingar och frågor

.....

.....

.....

.....

Rapport om kränkande behandling

ANMÄLAN TILL FÖRSKOLECHEF

Diarienummer

- Barnet är i behov av särskilt stöd enligt 8 kap. 9 § Skollagen
- Barnet anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling eller trakasserier (enl. 6 kap 10 § Skollagen) eller diskriminering (enl. 2 kap 5 § Diskrimineringslagen)

Förskola	Avdelning
Barnets namn	Personnummer
Ansvarig pedagog	

Beskriv situationen

Vårdnadshavare kontaktad Ja Nej

Uppgiftslämnare <i>Namn</i>	Datum
<i>Befattning</i>	

Om situationen rör kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering

Datum för händelse
Inblandade barns namn och personnummer

Förskolechefs handläggning

Utredning ska genomföras (blankett 2:1)

Utredning ska inte genomföras

Ansvarig för utredningen (namn och befattning) <i>Namn</i> <i>Befattning</i>	Utredningen lämnas till förskolechef senast
---	--

☐ Förskolechef har gjort anmälan till huvudman <i>Endast om ärendet gäller kränkande behandling eller trakasserier eller diskriminering</i>	Datum för anmälan till huvudman
--	--

Förskolechefs underskrift Namnförtydligande	Datum
---	--------------

Veckoreflektion med arbetslag

Bilaga 4

Vad har barnen haft i fokus i veckan? Vad återkommer barnen till? Undersöker, frågar, är intresserade av

Hur använder barnen miljö och material? Hur utmanar miljö och material barnens fantasi och kreativitet, hur bidrar miljön till att barnen över självständighet och att hjälpa varandra, vilka val gör barnen? Vilka samspel ser vi i olika miljöer?

Engagemang och utrymme band barnen utifrån diskrimineringsgrunderna (kön, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder). Vad händer i olika situationer/gruppkonstellationer (ex vid samling, projekt, lärmiljöer inne(/ute)? Finns förutsättningar för allas delaktighet och inflytande, vad har vi sett och hört?

Vilket lärande pågår? Vad är det barnen undersöker, försöker förstå?

Vilka frågor väcks hos oss pedagoger? Vad blir vi nyfikna på?

Vilken dokumentation gör vi utifrån detta? Syfte med dokumentationen? Använda processvägg/specifik lärmiljö? Urval. Vilka bilder och vilka reflektioner ska synliggöras? Enskilda barns lärande? Använda dokumentationen inför utvecklingssamtal?

Vad tar vi med in i nästa veckas verksamhet? Hur går vi vidare? Utmaningar? Vilka behov ser vi? Nya observationer? Planering.

Koppling till mål i läroplanen.

Normkritik – bemötande och undervisning

- Benämna alla elever med deras namn, undvik ord som tjejer och killar
- Ha alltid ett syfte och mål med varje tema/arbete/lektion klart för dig: Varför gör vi detta? Vad är budskapet? Kan alla vara med?
- Förutsätt inte att det finns ett enhetligt vi i elevgruppen eller personalgruppen. Prata därför inte i termer av ”vi” och ”dom”. Prata istället om olika individer med olika bakgrund, religion, familj osv.
- Förutsätt att den du talar om finns i rummet – det hjälper dig att prata inkluderande och att undvika ”vi och dom” exempel.
- Olika – lika- Använd ordet olika ofta så blir det en självklarhet. Bekräfta att vi är olika på utsidan och lever våra liv olika men på insidan är vi alla lika – vi har alla känslor och blir ledsna om vi hamnar utanför oavsett om det beror på glasögon, kön, hårfärg, sexualitet, modersmål osv.
- Problematisera normen och de begränsningar den leder till istället för att titta på det som avviker från normen – vilka fördelar ger normen?
- Tänk på att inte befästa normer och föreställningar. Istället för att prata om t.ex. killar och tjejer är kan du prata om förväntningar på och föreställningar om tjejer och killar.
- Låt alla komma till tals, ett jämt fördelat talutrymme är av största vikt och ett tecken på att du som pedagog tycker att alla är lika intressanta.
- Fundera hur du hanterar att elever, föräldrar och kollegor har olika funktionsförmåga, olika sociala och ekonomiska förhållanden.
- Ta reda på vilka ord och uttryck du använder, men även vad du inte säger och inte gör! Vilka normer förmedlar du?
- Att ha högt i tak är inte detsamma som att acceptera att personer eller grupper kränks. Agera alltid! Säg ifrån! Tänk på att det är du som sätter normen.
- Låt alla komma till tals, ett jämt fördelat talutrymme är av största vikt och ett tecken på att du som pedagog tycker att alla är lika intressanta.
- I teater, lekar och rollspel är det bra om killar får spela tjejer och tvärtom. Detta leder till större genusöverskridande igenkänning och mindre stereotypa berättelser om könen (men Undvik detta om gruppen tenderar att enbart göra förlöjligande tolkningar).

